

УДК 9(439:323.272) + 94(477.87) "1956"
DOI: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(52\).2025.330098](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(52).2025.330098)

УГОРСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1956 РОКУ В ДОКУМЕНТАХ ДАЗО: РЕАКЦІЯ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ВЛАДИ І СУСПІЛЬСТВА

Василь Міщанин

доктор історичних наук, професор, професор кафедри модерної історії України та зарубіжних країн,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород
E-mail: vasyl.mistchanyn@uzhnu.edu.ua
Scopus Author ID: 56031499200
Web of Science ResearcherID: AAY-5123-2021
<https://orcid.org/0000-0002-1705-0333>

Андрій Мельник

аспірант кафедри модерної історії України та зарубіжних країн,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород
E-mail: andrii.melnyk@uzhnu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0007-6194-7037>

У статті висвітлено головні аспекти угорської революції 1956 р. та їх відгосос на Закарпатті. Закарпатська область, як прикордонна до Угорщини територія, у подіях 1956 року відіграла не останню роль. Саме із Закарпаття відбулося перекидання радянських військ для «придушення контрреволюційного заколоту». Зокрема, війська стрілецького корпусу Прикарпатського військового округу в складі однієї стрілецької та однієї механізованої дивізії 24 жовтня 1956 року розпочали вторгнення на територію Угорщини у напрямках Чоп–Берегово–Вілок, маючи на меті захопити угорські міста Дебрецен, Ясберень, Сольнок. До Ужгородської в'язниці етапували й утримували протягом кількох місяців близько 800 заарештованих учасників революції. В Ужгороді постійно перебував другий секретар ЦК КПУ Микола Підгорний. Поблизу обласного центру, в с. Коритняни швидкими темпами розгорнули потужну радіостанцію, що транслювала передачі на всю Угорщину. Ймовірно звідси новий угорський лідер Янош Кадар звернувся до співвітчизників із закликом припинити братовбивство. Підтримка революційних подій в Угорщині виявилася в першу чергу угорською національною меншиною краю. Закарпатські угорці сприйняли події на «історичній батьківщині» з розумінням і співчуттям. Коли територією краю у бік Угорщини рушили колони радянської військової техніки, у Берегові, Виноградіві та Ужгороді з середовища інтелігенції та студентів почали формуватися групи протесту, які своїми помірними засобами виступали проти агресії радянських військ, інформували населення про події в Угорщині. Українське населення Закарпаття, особливо молодь, також висловлювали свої симпатії до визвольних та антикомуністичних прагнень угорських революціонерів. Радянській владі, посередництвом органів державної безпеки, вдалося нейтралізувати вплив подій в Угорщині на Закарпаття. З другого боку, обласне керівництво застосовує всі важелі для уникнення подібних ситуацій в майбутньому. В процесі розгортання подій та по їх завершенні компартійна влада не залишалася пасивною. Документи Державного архіву Закарпатської області засвідчують, що влада постійно моніторила ситуацію, надсилає «Інформації» про реагування населення Закарпатської області на події в Угорщині до ЦК КПУ тощо. Події в Угорщині обговорювалися на «найвищому» обласному форумі комуністів – III пленумі Закарпатського обкому компартії, який відбувся 25 грудня 1956 року. Справи ДАЗО, незважаючи на «чистки» архіву на початку 1990-х років, все ж дозволяють простежити настрої населення краю, спричинені подіями в Угорщині 1956 р., а також дослідити реакцію обласної влади, зокрема в напрямку «посилення роботи» з угорською національною меншиною краю.

Ключові слова: Угорщина, Угорська Народна Республіка, Угорська революція 1956 р., Закарпаття, радянська влада, населення, Комуністична партія України, Державний архів Закарпатської області.

Постановка проблеми. В умовах сучасної російсько-української війни неодноразово згадуються події 1956 р. в Угорщині – коли СРСР за допомогою військ придушив намагання угорського народу обрати власний шлях свого розвитку. Нинішнє керівництво Угорщини (і особисто прем'єр-міністр Віктор Орбан), здається, втратило історичну пам'ять. Воно чи не єдине в Європі починає загравати з сучасним диктатором В. Путіним. На початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну закарпатський журналіст Олександр Гаврош писав: «Одним із парадоксів світової боротьби з російським неоколоніалізмом є позиція Будапешта, який мав би

бути на передовій проти московської експансії поруч із Варшавою, Прагою та Братиславою» [Гаврош, 2022].

Сергій Пивоваров також аналізує ці події: «Наприкінці жовтня 1956 року антиурядові протести в соціалістичній Угорщині переросли у збройне повстання. Придушити його Кремлю вдалося з другої спроби військами й танками, які розстрілювали людей на вулицях Будапешту. Тоді військово вторгнення в Угорщину, як і зараз в Україну, у Москві виправдовували «боротьбою з фашистами». У боях загинули майже три тисячі угорців, понад 20 тисяч потрапили до в'язниць, а приблизно 200 тисяч були змушені тікати з країни. У Будапешті сподівалися на

підтримку західних країн, але їм було не до того. Єдиною реакцією від ООН стало традиційне «глибоке занепокоєння». Нинішня угорська влада забула, чого країні коштувала дружба з Кремлем» [Пивоваров, 2024].

Світлана Шевцова відзначає, що угорська революція «була жорстоко придушена радянськими танками; втім, попри це, мала далекосяжні наслідки – іноді досить несподівані. В СРСР, та й нині, в певних колах РФ, її називають «контрреволюцією», «путчем» або просто «подіями» – у силових структурах не люблять яскравих образних порівнянь, надаючи перевагу сірим безликим означенням...» [Шевцова, 2021].

Євген Букет у статті «Аналогії війн: Угорська революція vs російсько-українська війна», порівнює події 1956 р. в Угорщині та Євромайдан 2013 р. в Україні. Називає події 1956 року – угорською «Революцією Гідності». Одне із гасел революції «Впоперек чи вздовж, назад до Москви!» («Keresztbe vagy hosszába, menjen vissza Moszkvába!»). Його вигуквали протестувальники, які піднялися проти радянських військ, котрі від завершення Другої світової війни перебували в УНР. Одним із євроінтеграційних гасел стало «Ні кроку назад, позаду Москва!». Воно звучало 21 листопада 2013 р. в Києві. На акції протесту студентів, які виступали за підписання Угоди про асоціацію з ЄС. У перший день протестів у Будапешті 23 жовтня 1956 р. було повалено пам'ятник Сталіну на проспекті Дьордя Дожа. 8 грудня 2013 року учасники Євромайдану в Києві повалили пам'ятник Леніну, в Києві на перетині Хрещатика та бульвару Тараса Шевченка. Ще однією аналогією цих процесів стає «боязнь» НАТО СРСР (Росією): «Якщо радянські війська покинуть Будапешт, завтра тут будуть США та їхні союзники», «НАТО хоче використати територію Угорщини у своїй військових цілях, що створить загрозу для СРСР». І в Україні: «Росія, введи війська!». На переконання автора: «Підсумок «демлітаризації та денацифікації» України міг бути ще більш жахливим. Адже на початку широкомасштабного вторгнення в кремлі не приховували, що «в ідеалі треба звільнити Україну, зачистити її від нацистів, пронацистськи налаштованих людей та ідеологій». Але завдяки героїчному спротиву Збройних Сил України та всього українського народу злочинним намірам ворогів здійснитися не вдалося. І наша країна неодмінно захистить себе і всю перелякану минулими безчинствами росіян Європу від агресора» [Букет, 2023].

Огляд історіографії та джерел. Однією із перших спроб історіографічного огляду революційних подій 1956 р. в Угорщині стало дослідження працівників Ужгородського університету, опубліковане у «Науковому віснику УжДУ» в 1999 р. Дослідники відзначають, що «за більш як за чотири десятиріччя, що минули після трагічних подій в Угорщині, створено солідну історіографію проблеми. Але треба погодитися з думкою..., що «література, яка була опублікована по гарячих слідах цих подій, а також та, яка виходила до кінця 80-х років, мала тенденційний характер. Це пояснюється передусім політичними

умовами, в яких працювали дослідники, відсутністю доступу до важливих архівних документів, існуванням ідеологічного табу та жорстокою державною цензурою» [Король, Лабунець, 1999, с. 125].

Професор Іван Король став також автором однієї з перших в Україні монографій «Угорська революція 1956 року: початок краху прорадянських тоталітарних режимів», у якій, на основі архівних матеріалів всебічно розкрив причини, хід і наслідки подій 1956 р., та їх вплив на країни Центральної та Південно-Східної Європи. Автор відзначає, що «угорські події 1956 року мали відповідний резонанс і на Закарпатті передусім серед угорського населення, якого тоді нараховувалося понад 150 тисяч» [Король, 2003, с. 137].

Досліджуючи історіографію Угорської революції С. Віднянський відзначає, що «питання відлуння Угорської революції та визвольної війни 1956 р. на Закарпатті, зокрема причетність до цих подій угорців краю, є темою, яка заслуговує на окреме дослідження істориків, так само як суспільна реакція на угорські події 1956 р. в Україні загалом» [Віднянський, 2017, с. 461].

Значний доробок у дослідженні суспільних настроїв українців, їхньої реакції на події в Угорщині зробив Олег Бажан [Бажан, 2007; Бажан, 2007а; Бажан, 2008; Бажан, 2015; Бажан, 2017]. Реакцію населення Донбасу на події Угорської революції 1956 року досліджував І. Каретніков [Каретніков, 2016; 2017].

У 2014 р. Лариса Капітан опублікувала наукову статтю «Події 1956 р. в Угорщині: відлуння у радянському Закарпатті». Авторкою, зокрема, проаналізовано громадську думку, настрої інтелігенції краю в контексті національної політики радянської влади. Фактологічний матеріал статті ґрунтується на архівних документах центральних київських архівів – ЦДАГО України та ЦДАВО України [Капітан, 2014].

Темою Угорської революції 1956 р. та її відлуння на Закарпатті цікавляться й сучасні дослідники. Зокрема, С. Гордійчук у своїй кандидатській дисертації «Політичні репресії на Закарпатті у 1944–1991 рр.» окремим параграфом виділяє «Профілактичні та карні санкції у зв'язку з Угорською революцією 1956 р.». Заслугою автора назвемо використання раніше не публікованих матеріалів, зокрема, кримінальних справ з архіву УСБУ в Закарпатській області на тих, кого підозрювали у прихильності до подій в Угорщині. Автор приходить до висновку, що «Угорська революція 1956 р. та її придушення СРСР сколихнула населення Закарпаття, спостерігається піднесення опозиційних настроїв. Проти інакодумців тоталітарна держава застосувала вже не масовий, а індивідуальний терор» [Гордійчук, 2015, с. 141].

Ще одним дослідженням, дотичним до теми, є стаття Наталії Вароді «Віддзеркалення теми революції 1956 р. в Угорщині у закарпатських газетах того часу». Авторка підсумовує, що закарпатська преса висвітлювала події в Угорщині в унісон з усіма радянськими мас-медіа (передруки з центральної союзної преси, повідомлення ТАРС) – виключно як «контрреволюційні події» [Вароді, 2021].

Одним з останніх ґрунтовних видань став вихід збірника документів «Відголос: Угорська революція

1956 року та українське суспільство у документах КДБ». Це 1022 сторінкове двомовне (українсько-угорське) видання вийшло у світ 2022 р. під грифом Галузевого державного архіву Служби безпеки України та Історичного архіву Служби державної безпеки – Будапешт. У книзі опубліковано значний масив архівних документів про вплив Угорської революції 1956 р. на українське суспільство. Це різноманітні спецповідомлення, оперативні зведення, донесення, звіти, які висвітлюють широке обговорення революційних подій в культурному, науковому середовищі, у колі студентства тощо. Також представлено листування КДБ УРСР з Москвою та відповідні вказівки та інструкції «зверху». Останні документи представлені у збірнику датуються серединою 1959 року [Відголос, 2022]. Автором передмови став український дослідник Андрій Когут [Когут, 2022], аналітичної вступної статті, співзвучній назві збірника, – Олександр Пагіря [Пагіря, 2022].

Відзначимо, що для дослідників доступ до партійних фондів Державного архіву Закарпатської області (ДАЗО) у радянський період був у певній мірі обмеженим. Зокрема в описі фонду напроти «заборонених» справ стояв штампель «В читальний зал не видається». Наявні такі відмітки і за 1956 р. З десяток таких відміток красується напроти стенограм і протоколів пленумів Закарпатського обкому компартії України, протоколів засідань обласного партійного активу тощо.

Досліджуючи документальну базу ДАЗО про події 1968 р. в Чехословаччині, ми відзначали, що до архіву «не потрапили матеріали III-го пленуму обкому компартії України, на якому розглядалось питання про події в Чехословаччині, ще на рівні комплектування фонду» [Мищанин, 2023, с. 50]. У ДАЗО наявні стенограма та протокол III пленуму обкому компартії, який відбувся після революції в Угорщині – 25 грудня 1956 р. На порядку денному цього пленуму стояло одне питання: «Про підсумки роботи колгоспів, МТС, і радгоспів в 1956 р. і завдання по одержанню високих врожаїв всіх сільськогосподарських культур і підвищенню продуктивності тваринництва в 1957 році» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2774, на 97+1 арк.]. Та все ж виступаючи на пленумі комуністи не могли оминати події в Угорщині.

У описі 1 (Т.ІІІ) за 1956 – 1959 рр. все ж знаходимо окрему справу № 2804 «Інформації, довідки відділу партійних органів міськкомів, райкомів партії, органів КДБ про поведінку окремих комуністів, негативних висловлювань окремих громадян у зв'язку з подіями в Угорщині». 40 сторінкова справа була сформована на матеріалах, які надійшли в Закарпатський обком від 6 по 22 листопада 1956 року. Щоправда, в 1990 р., в період чергової «чистки» архіву, справу було знищено. В примітці опису поставлено штампель «Вибуло. Акт 3. «10» 10. 1990 р.» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2804, на 40 арк.]. Припускаємо, що «зачищали» архів поспіхом, бо все ж залишилася 16 сторінкова справа № 2816 «Інформації обкому партії ЦК Компартії України про реагування населення області на події в Угорщині та Єгипті». До неї увійшла інформація за жовтень – до 15 листопада 1956 р. Ще одним припущенням може бути те, що шукали справи за

«ключовими словами». У знищеній справі таким могло стати слово «КДБ» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, на 16 арк.].

Також окремі відомості про події в Угорщині та реакцію обласної компартійної влади на них знаходимо у протоколах засідань секретаріату Закарпатського обкому КП України [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2780 «а», на 65 арк.; ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2790, на 124+4 арк.]. Виявлені нами справи, попри нищення компартійною владою документів на початку 1990-х років, дозволяють певною мірою прослідкувати настрої населення краю, спричинені подіями в Угорщині 1956 року. З другого боку, матеріали ДАЗО дають змогу поглянути й на реакцію обласної влади, особливо в напрямку «посилення роботи» з угорською національною меншиною краю.

Аналіз архівних джерел до історії Угорської революції 1956 р. в Україні вже ставав предметом дослідження українських істориків [Матяш, 2017]. **Метою** нашої статті є дослідження, на основі матеріалів ДАЗО, впливу революції в Угорщині 1956 р. на суспільно-політичні настрої населення прикордонної до Угорщини Закарпатської області УРСР (СРСР), а також реакції обласної компартійної влади на ці події.

Виклад основного матеріалу. «Відлига», що наступила в соціалістичному таборі по смерті Сталіна, торкнулася й Угорщини. За словами Світлани Шевцової: «Угорці теж належали до тих, хто щиро сподівався на «переродження». Країна, яка після закінчення Другої світової війни перебувала у сфері впливу Радянського Союзу, переживала не найкращі часи, потерпаючи не тільки від хронічної нестачі продовольства і найнеобхіднішого, а й знемагаючи від нескінченних кривавих репресій, які влаштовував ставленик Москви ультрасталініст Матяш Ракоші... В період з 1948 по 1953 рік в країні було страчено майже 500 відомих громадських діячів; понад 150 тисяч осіб з-поміж менш ніж 9-мільйонного населення перебувало в тюрмах» [Шевцова, 2021].

Після смерті радянського диктатора «найкращого угорського учня Сталіна», М. Ракоші, який був фактичним лідером Угорщини від 1945 р. і до 1956 р. (спершу як генеральний секретар Комуністичної партії Угорщини (1945 – 1948 рр.), а згодом – як генсек Угорської партії трудящих (УПТ) (1948 – 1956 рр.), прем'єр-міністр (1952 – 1953 рр.) частково посунули від влади.

У липні 1953 р. з подачі Москви новим прем'єром Угорщини призначили більш поміркованого комуніста Імре Надя. Новий уряд став на шлях відмови від жорсткого, за радянським взірцем, курсу на прискорену індустріалізацію та колективізацію. І. Надь взявся впроваджувати реформи: згорнув індустріалізацію; послабив тиск на селян; зменшив податки; підвищив зарплати. І головне – припинив політичні репресії та оголосив масштабну амністію. До речі, серед амністованих був і Янош Кадар. В Угорщині почалося пожвавлення суспільно-політичного життя, були звільнені політичні в'язні. «Новий курс» спершу підтримувався керівництвом Радянського Союзу, однак незабаром викликав у Москві явну стурбованість і занепокоєння.

Внаслідок контрнаступу прорадянських сил на чолі з першим секретарем центрального керівництва УПТ М. Ракоші весною 1955 р. І. Надь був зміщений зі свого поста. Спроба контрреформ дала поштовх формуванню внутрішньопартійної опозиції, що активізувалася після XX з'їзду КПРС, який відбувся у лютому 1956 року.

У жовтні 1956 р. напруження всередині Угорщини посилювалося. 6 жовтня відбулася багатотисячна демонстрація. Наступна демонстрація, що почалася 23 жовтня в Будапешті, переросла у збройне повстання. Для залякування протестантів, у ніч на 24 жовтня 1956 р. відбулося введення радянських військ у Будапешт. Це додало повстанню чітко вираженого національного характеру. По всій Угорщині відбувався розпад партійно-державних структур, стихійно формуються революційні комітети, робітничі ради, відроджувалась багатопартійність тощо. 24 жовтня І. Надь знову очолив уряд. Він пішов на зближення з повстанцями, визнав законність вимог про виведення радянських військ з території країни та проведення вільних виборів.

Керівництво ЦК КПРС на чолі з Микитогом Хрущовим спочатку схильно було до пошуків політичних засобів урегулювання конфлікту. Та ситуацію підсилила Суецька криза кінця жовтня 1956 р., – агресія Великобританії, Франції та Ізраїлю проти Єгипту, що націоналізував Суецький канал. Обидві події розглядалися Москвою, як «ланки одного ланцюга», метою яких є недопустиме послаблення радянського впливу у світі, а тим самим спонукало керівництво компартії до демонстрації військової сили в Угорщині. 31 жовтня було ухвалено рішення про нову воєнну акцію. Наступного дня на знак протесту проти введення нових військ з СРСР І. Надь проголосив вихід Угорщини з ОВД і звернувся до ООН з проханням про захист суверенітету.

4 листопада 1956 р. внаслідок наступу радянських військ на Будапешт уряд І. Надь було скинуто. Цього ж дня в Ужгороді Янош Кадар зустрівся з радянським лідером М. Хрущовим, від якого отримав інструкції формування маріонеткового уряду. 7 листопада 1956 р. Я. Кадара на радянських танках доставили у Будапешт, а наступного дня він оголосив про заколот і узурпацію влади так званім революційним робітничо-селянським урядом.

Бої за участю 17 радянських дивізій тривали до 10–11 листопада 1956 року. На думку Степана Віднянського: «Характерною особливістю протистояння були жорстокі дії обох сторін збройного конфлікту, їхні значні втрати й величезні жертви серед мирного населення. Нагадаємо, що під час цих трагічних подій загинуло до 4 тис. угорських патріотів, причому найбільші втрати припадають на Будапешт – близько 2 700 громадян. А щодо втрат з радянського боку, то за офіційними даними ця цифра становить 2 260 чоловік, з яких у боях загинуло 669 солдатів і офіцерів, 51 – пропав безвісті, а 1 540 – поранено. Мабуть не випадково події жовтня–листопада 1956 р. в Угорщині називають не тільки «незавершеною революцією», але й «революцією із жорстким обличчям» [Віднянський, 2017, с. 461].

Більше ніж 190 тис. угорців вимушено емігрували з

країни. 21 листопада 1956 р. І. Надь з Югославського посольства обманом вивезли в розташування радянських військ і заарештували, а 16 червня 1958 р. його страчено в Будапешті «за державну зраду».

Я. Кадар самовільно зайнявши посади прем'єр-міністра і лідера Угорської соціалістичної робочої партії (утвореної замість УПТ) висунув програму, яка передбачала збереження залежності від Москви. Він також погодився на розміщення в Угорщині 200 тисячного радянського військового контингенту. Так Угорщина опинилася в тісних обіймах Радянського Союзу.

За словами Олега Бажана: «Національно-визвольна за характером, антисталінська за своїм спрямуванням» Угорська революція стала «серйозним випробуванням для політичної «відлиги» у Радянському Союзі другої половини 1950-х років» [Бажан, 2015, с. 298]. Угорські події викликали бурхливу реакцію українського суспільства. В Україні протягом жовтня-листопада 1956 р. «органи КДБ зафіксували 141 випадок публічних виступів, розмов на побутовому рівні, присвячених Угорській революції. Відмінні від офіціозу думки й погляди жителів України на події у сусідній країні працівники IV Управління КДБ систематизували таким чином: 1. Реагування, які виправдовують дії реакційних сил в Угорщині, та засуджують збройну інтервенцію СРСР. 2. Реагування, які демонструють солідарність із «заколотниками» та «закликають до відкритих контрреволюційних виступів проти радянської влади, а також висловлюють сподівання, що події у Польщі та Угорщині знайдуть відгук серед народів СРСР і викличуть зміни в політичному устрої нашої країни». 3. Поширення серед населення панічних настроїв про неминучість найближчим часом початку воєнних дій між СРСР і країнами капіталістичного табору [Бажан, 2017, с. 518].

Найбільше таких висловлювань зафіксовано на Закарпатті. Це пов'язано з кількома причинами – область межує з УНР, тут проживала велика кількість угорського населення тощо. Вказуючи на ці та інші фактори О. Пагіря справедливо називає підрозділи своєї вступної статті до збірника документів «Відгомін» – «Закарпаття на перехресті революції і контрреволюції» та «Неспокійне прикордоння» [Пагіря, 2022, с. 31–40; с. 40–52]. Він, зокрема, пише: «На угорському пограниччі республіки вплив «жовтня 1956 р.» був найдовший і найпомітніший, що простежується за різними проявами антикомуністичного спротиву аж до 1959 р. Громадське обговорення виявило різні лінії поділу в українському суспільстві: соціальні, економічні, вікові, географічні та етно-національні, які обумовлювали різний характер реакцій на кризи» [Пагіря, 2022, с. 31]. Заслугує на увагу й інше твердження автора, що «радянський режим побоювався, що угорська революційна іскра може розпалити нове вогнище антикомуністичного повстання у Західній Україні, до якого міг додатися ще й угорський чинник. На території Закарпаття мешкало близько 134 тисяч угорців. Вони були наелектризовані бунтарством по інший бік кордону [Пагіря, 2021].

«Багато закарпатців симпатизували угорським

повстанцям. Частину з них радянські суди позбавили волі, з іншими провели «профілактичну роботу» у сільських відділеннях і районних відділах Міністерства внутрішніх справ і Комітету державної безпеки СРСР. Край наводнили радянські війська, які перекидали для придушення революції. Вони взяли під щільний контроль державний кордон і прикордонні села» [Офіцинський, 2016], – так описує ситуацію в Закарпатській області у жовтні-листопаді 1956 р. Р. Офіцинський.

Партійні чиновники Закарпатської області також реагують на події в Угорщині доволі оперативно. 27 жовтня 1956 р. у всіх райкомах і міськкомах партії проведено наради секретарів первинних парторганізацій промислових підприємств, колгоспів і установ, на яких «роз'яснювалась необхідність підвищення пильності та організованого проведення роз'яснювальної роботи серед широких верст населення про події в Угорщині». Як відзначалось в документі: «Первинні партійні організації виявилися на висоті свого положення, проводячи роботу з підвищення пильності виявляли нездорово настроєних елементів» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, арк. 2].

29 жовтня 1956 р. обкомом КП України в райони та села було відправлено 95 партійних і радянських активістів для організації й проведення на місцях «широкої роз'яснювальної роботи», особливо серед угорського населення. Окрім цього райкомами та міськкомами партії були направлені доповідачі на всі підприємства, колгоспи, в усі присілки, щоб правильно інформувати «широкі маси» стосовно «поточних подій в Угорщині».

3 листопада 1956 р. Закарпатським обкомом партії проведено нараду перших секретарів райкомів і міськкомів КП України, метою якої була «правильна організація і проведення роз'яснювальної роботи партійними комітетами у зв'язку виниклими подіями в Угорщині» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, арк. 2].

Як відзначав секретар Закарпатського обкому КП України: «Після 4 листопада трудящі Закарпаття з радістю вітали утворення Угорського Революційного Робітничо-Селянського уряду і схвалювали політику Радянського керівництва про надання трудящим Угорщини допомоги в придушенні чорних сил бунтівників. Трудящі Закарпаття також висловлювалися за те, що такі заходи слід було приймати зразу, не дати можливості бунтівникам зробити такі безчинства в країні» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, арк. 4].

Завданням обласного керівництва було також постійне інформування ЦК КПУ про події, які сталися в області й були пов'язані з революцією в Угорщині. У ДАЗО маємо кілька «Інформацій» про реагування населення області на угорські події. Так, в інформації від 9 листопада 1956 р. йшлося: «Разом з усім радянським народом в обставинах політичного і трудового піднесення трудящі області зустрічають свято Великого Жовтня. На підприємствах, в колгоспах, установах проводились святкові збори присвячені 39-ій річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції. На цих зборах у своїх виступах трудящі, підводячи підсумки своєї роботи та відзначаючи досягнуті успіхи в праці, висловлювали

своє обурення проти дій чорних сил реакції в Угорщині, котрі використавши помилки уряду в справі поліпшення життя народу, намагались реставрувати капіталізм» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, арк. 1].

Далі за традицією радянського листописання вказувалось на засудження революції в Угорщині. Так, наприклад, кадровий робітник Ужгородського фанеро-меблевого комбінату Голод у своєму виступі сказав: «Ми, радянські люди, глибоко обурені злочинними діями бувших угорських фашистів, які хотіли знищити завоювання трудового народу. Ці події вимагають від нас пильності, організованості, ще більшої напруженості в здійсненні задач, поставлених партією і урядом». Начальник цеха Берегівського цегельно-черепичного заводу Сабо в своєму виступі заявив: «Великий гнів і обурення викликали в нас, робітників заводу, злочинні дії організовані імперіалістичною реакцією в Угорщині. Свій обов'язок ми бачимо в тому, щоб ще вище підняти політичну пильність, укріпляти братську дружбу нашої країни і всього табору миру та демократії. Ми ще тісніше згуртуємося навколо Комуністичної партії та радянського уряду, направимо всі свої зусилля на втілення в життя історичних рішень ХХ з'їзду КПРС» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, арк. 1]. Виступаючий на зборах працівник Мукачівської фабрики Синичка відзначив: «Народ Закарпаття обурений тим, що контрреволюційні елементи в Угорщині знову підняли голову і по-звірячому розправлялися з чесними патріотами країни. Вони використавши помилки уряду в справі поліпшення життя народу, намагались реставрувати капіталізм». Виступ завершився закликком до всіх робітників фабрики «ще тісніше згуртуватися навколо Комуністичної партії і на підступі агресорів і реакціонерів відповісти новими подвигами в праці» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, арк. 2].

Але попри такі превентивні профілактичні заходи компартійної влади населення Закарпатської області, особливо угорське, значною мірою виявилось солідарним з угорськими революціонерами. За підрахунками О. Пагірі «у період з 23 жовтня до 15 грудня 1956 р. УКДБ у Закарпатській області зафіксувало 130 повідомлень про антирадянські висловлювання, переважно з боку представників угорської громади. Окрім цього, було зареєстровано 16 випадків поширення антирадянських листівок угорською, російською та українською мовами, вилучено понад 250 екземплярів, затримано 20 листів з антирадянським вмістом, виявлено чотири написи у публічних місцях, задокументовано 24 випадки погроз на адресу комуністів і радянського партійного активу [Пагіря, 2022, с. 35]. Також ширились чутки про початок нової війни, що привело до таких негативних явищ, як масовий вибір грошей з оцадних кас, масова покупка солі, мила, сірників, гасу і т.д.

Найбільше висловлювань на підтримку Угорської революції зафіксовано в Берегівському, Виноградівському і Рахівському районах та містах Ужгороді та Мукачеві, де проживало угорське населення.

Зокрема, в Берегівському районі, «окремі незрілі елементи в п'яному виді співали антирадянські пісні». Тут же були виявлені на будинках написи з погрозами партійно-радянським працівникам, а також листівки, в

яких віталась «вільна Угорщина». Також «окремі елементи в п'яному виді висловлювалися за те, щоб перешкодити святкувати річницю Жовтня» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, арк. 3].

У Виноградівському районі ширились чутки про початок нової війни, що викликало серед населення окремих сіл масову закупку солі, мила, сірників, керосину тощо. У Рахівському районі «з метою наведення паніки», в райком партії було підкинута анонімного листа, в якому йшлося про те, що нібито окремі елементи мають намір напасти на працівників райкому партії.

Протягом останніх двох тижнів від часу розгортання подій в Угорщині в м. Ужгороді також «мали місце випадки негативних і антирадянських висловлювань окремих осіб, а також факти прямого шкідництва. Наприклад, вночі 4 листопада 1956 р. було підірвано бак масло-водонагрівача в гаражі автобусно-таксомоторного парку. Це сталося через те, «що невідомими було перекрито паровідвідний вентиль». День перед цим, на залізничному шляху, поблизу міського парку, шляховим обхідником було виявлено пошкоджений стик на рейках (викручено три болти).

31 жовтня 1956 р. бригадир облбудтресту Балаж під час суперечки з десятником Кубенкіним заявив останньому: «Ти російська свиня, тебе треба гнати звідси» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, арк. 3]. В той же день прораб Лобода скликав збори працівників, на якому було дано належну відсіч цим висловлюванням Балажа, вказувалось також на його недбале відношення до праці. Він був зміщений з посади бригадира і переведений робітником.

Також зафіксовано випадки, коли окремі особи своєю поведінкою викликали незадоволення серед угорського населення. Так, наприклад, 5 листопада увечері механік автобазы станції Ужгород Ступаченко, зайшовши в гастроном у п'яному стані, став викрикувати продавцям: «Скоро тут не буде ні одного венгра, вам тут не місце» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, арк. 7].

Після повідомлення про події в Угорщині серед робітників і службовців артїлі «Кооператор» поширились чутки про те, що контрреволюціонери в Будапешті вбивають жінок і дітей радянських громадян, які перебувають там. Під час цієї розмови касир артїлі Машкаринець сказала: «Так росіянам і треба, хай не лізуть в Угорщину».

В окремих місцях (млин, під'їзди будинку № 4 по вул. Маяковського) були виявлені антирадянські листівки. У середній школі № 10 (з угорською мовою навчання), а також на паркані в мікрорайоні Радванка виявлено написи «Геть комунізм» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, арк. 4].

Увечері 5 листопада 1956 р. у двір бригадира будівельної бригади колгоспу «Сталінський шлях» Ужгородського району Варги була кинута граната, від зриву якої повибивало вікна. Як було встановлено, це зробили юнаки 16-річного віку [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, арк. 7].

У Мукачеві вчитель фізкультури НСШ № 4 Гомонай в присутності вчительки Васильченко в кафе «Україна» заявив: «Я п'ю за тих хто зараз бореться в

Угорщині. Я з ними солідарний». На другий день Гомонай заявив вчителям СШ № 2, що він в знак солідарності з угорцями не вийде на роботу. Своє слово дотримав – він дійсно 2 дні не виходив на роботу [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, арк. 6].

Робітник артїлі «Будівник» м. Мукачево Кизманко на адресу робітників-росіян заявив: «Скоро ми вас будемо давити, навіщо вас сюди занесло» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, арк. 6]. У іншому примірнику цього документа, який підшитий наприкінці справи, інформацію про цей інцидент викреслено чорнильною ручкою [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, арк. 14]. Причини, з яких це було зроблено, нами не встановлено.

28 жовтня в одній зі столових м. Мукачево комуністи Попроцький і Облоп звернули увагу на групу молоді, яка «обговорювала події в Угорщині в антирадянському дусі». Облоп зробив їм зауваження. У відповідь на це із групи на нього закричали: «А що, вас ще не повісили? Но подождіть» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, арк. 6].

Події угорської революції відбувалися напередодні та час святкування в Радянському Союзі чергової «39-ї річниці Жовтня». Тож на всіх урочистостях, організованих компартією, із нагоди відзначення цієї події (7 листопада 1956 р.) «закарпатські трудящі», з подачі комуністів висловлювали свій «гнів і протест проти дій чорних сил реакції в Угорщині, які в крові хотіли потопити завоювання угорського трудового народу».

Робітник Березинського шахтоуправління Мукачівського району Паздерський у своєму виступі заявив: «Великий гнів і обурення викликали в нас, робітників шахтоуправління, злочинні дії бувших угорських фашистів, які при підтримці імперіалістів Заходу хотіли знищити завоювання трудового народу Угорщини, по зв'язочому розправляючись з чесними патріотами країни. Свій обов'язок ми бачимо в тому, щоб ще вище підняти політичну пильність, зміцнювати братню дружбу між народами нашої країни й всього табору миру, демократії та соціалізму. Ми ще тісніше згуртуємось, направимо свої зусилля на перетворення в життя історичних рішень ХХ з'їзду КПРС».

Колгоспниця сільгоспартїлі ім. Горького Ужгородського району Марія Куруц виступаючи на зборах колгоспників сказала: «Амбари та комори колгоспу заповнені добром. Достаток прийшов у кожную хату. Успіхи, яких домігся наш народ, а також народи соціалістичних країн викликають злобу імперіалістів. Вони всіляко намагаються перешкодити трудящим будувати своє щасливе життя. Про це яскраво свідчать події в Угорщині. Ми, колгоспники, засуджуємо дії імперіалістів, що озброїли чорні сили реакції в Угорщині метою яких було – знищити народно-демократичний лад і відновити старі буржуазно-поміщицькі порядки. Своєю працею обіцяємо зміцнювати завоювання Великого Жовтня, ще тісніше згуртуємось навколо Комуністичної партії та радянського Уряду» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816, арк. 5–6].

Обласна влада чітко реагує на вказівки з Москви приймаючи необхідні рішення, які б надалі не

допустили загострення подібних ситуацій. 4 грудня 1956 р. на засіданні Бюро Закарпатського обкому КП України обговорювалося питання «Про проведення п'ятиденного семінару позаштатних лекторів міськомів та райкомів КП України, які читають лекції угорською мовою» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2790, арк. 7].

У постанові Бюро Закарпатського обкому КПУ йшлося: «1. Дозволити відділу пропаганди і агітації обкому КП України провести в м. Ужгороді з 10 по 14 грудня ц.р. п'ятиденний семінар 30 позаштатних лекторів партійних комітетів, які читають лекції угорською мовою, за тематикою, згідно додатку № 1. 2. Зобов'язати міськоми і райкоми КП України забезпечити своєчасну явку на семінар лекторів, згідно рознарядки /додаток №2/. 3. Зобов'язати фінгоспсектор обкому КП України /тов. Пухлій/ забезпечити учасників семінару гуртожитком та харчуванням. Витрати на проведення семінару, згідно кошторису /додаток №3/ віднести на рахунок статті бюджету «Курси і семінари пропагандистів». 4. Зобов'язати правління обласного відділення Товариства дня поширення політичних і наукових знань та обласне Управління культури також провести в грудні місяці ц.р. п'ятиденний семінар лекторів, які виступатимуть з лекціями угорською мовою [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2790, арк. 39].

До тематики включено 15 тем лекцій. У них мало вказуватися на могутність Радянського Союзу, розвиток Закарпатської області в складі СРСР, мудру національну політику комуністичної партії, міжнародне становище та успіхи соціалістичного будівництва в країнах «народної демократії», обмін досвідом пропагандистської роботи. Наведемо декілька прикладів з тематики: «Шостий п'ятирічний план розвитку народного господарства СРСР – новий крупний план на шляху будівництва комунізму», «Розвиток сільського господарства в області в шостій п'ятирічці», «Про радянський патріотизм і пролетарський інтернаціоналізм», «Про боротьбу з пережитками буржуазного угорського націоналізму», «Успіхи соціалістичного будівництва в країнах народної демократії», «Братня співдружність у країнах соціалістичного табору» тощо [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2790, арк. 43].

У відповідності до квот на п'ятиденному семінарі позаштатних лекторів міськомів і райкомів партії, які читають лекції угорською мовою в Ужгороді мали працювати 9 лекторів, в м. Мукачеві – 2, Берегівському районі – 6, Виноградівському районі – 5, Рахівському районі – 2, Тячівському районі – 1, Ужгородському районі – 4, Мукачівському районі – 3, Хустському районі – 2. [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2790, арк. 44].

Відповідно до кошторису витрат на проведення п'ятиденного семінару проїзд 30 людей в два кінці вієв із розрахунку по 15 крб на одного чоловіка. У підсумку вийшло 900 крб. Добові на 5 днів на 30 людей брали із розрахунку 13 крб. в день на одну людину. Вийшло – 1950 крб. Ще 750 крб пішло на квартирні послуги. Розрахунок вели – 5 крб на одну людину на добу. Окрім того, оплата двох науково-популярних фільмів обійшлася у 100 крб. Господарчі витрати склали 50 крб. У результаті робота лекторів обійшлася

у 3 750 крб. [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2790, арк. 45].

28 грудня 1956 р. на засіданні секретаріату Закарпатського обкому КП України розглядалось питання і прийнято рішення «Про видання окремою брошурою на угорській мові редакційної статті журналу «Комуніст» № 16 за листопад 1956 року «Велика єдність соціалістичних країн непорушна» і збірника матеріалів про звірства фашистських бандитів в Угорщині» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2780 «а», арк. 9].

Наприкінці грудня 1956 р. на Бюро Закарпатського обкому КП України розглядалось питання «Про дублювання на угорській мові районних газет: ужгородської «Колгоспне життя» і виноградівської «Прапор комунізму». Доповідачами виступили М. Пастушенко, В. Повх, І. Ваш. За результатами виступів і обговорень Бюро обкому КП України постановило: «1.3 метою поліпшення масово-політичної роботи серед угорського населення області, просити ЦК КП України дозволити дублювання на угорській мові ужгородської районної газети «Колгоспне життя» і виноградівської районної газети «Прапор комунізму», збільшивши штат на 4 людини в кожній (по 2 перекладачі, по 1 коректору і по 1 машиністці). 2. Встановити тиражі дубляжів ужгородської і виноградівської районних газет по 1 000 екземплярів кожній, залишивши існуючий загальний тираж ужгородської районної газети «Колгоспне життя» – 3 000 екземплярів, виноградівської «Прапор комунізму» – 2 500 екземплярів» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2790, арк. 8].

20 грудня 1956 р. на засіданні Бюро Закарпатського обкому у зв'язку з подіями в Угорщині відкоригували плани видавництва на наступний рік. Бюро обкому з цього приводу видало окрему постанову. У ній йшлося: «Включити додатково до тематичного плану обласного видавництва для видання в 1957 році таку літературу угорською мовою:

1. В.І. Ленін – Привіт угорським робітникам, обсяг 0,2, тираж 2 тис.
2. Документи великої дружби / статті про зв'язки закарпатських робітників і колгоспників з трудящими РРФСР /, обсяг 6,0, тираж 2 тис.
3. І. Задерій – Резерви росту продуктивності тваринництва в Закарпатті, обсяг 4,0, тираж 2 тис.
4. Колектив авторів – Виноград на Закарпатті, обсяг 6,0, тираж 2 тис.
5. В. Ковач – На оновленій землі /вірші/, обсяг 2,0, тираж 1,5 тис. ... [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2790, арк. 76].

В цей же день до відділу науки і культури ЦК КП України надіслано «таємну» «Інформацію про проведення звітно-виборних зборів в Ужгородському державному університеті». У ній відзначалося, що у виступах комуністів багато уваги приділялось питанням виховної роботи серед студентів. Зокрема викладач кафедри історії СРСР М. Арсент'єв, аспірант О. Хланта вказували на те, що партбюро не приділяло необхідної уваги виховній роботі в академічних групах: «Під час подій в Угорщині партбюро не організувало своєчасно роз'яснювальної роботи в академічних групах, внаслідок чого студентська молодь не завжди давала рішучу відсіч неправильним висловлюванням окремих студентів» [ДАЗО, ф. 1,

оп. 1, спр. 2818, арк. 35].

Певний підсумок реагування обласної влади на події 1956 р. в Угорщині було зроблено на третьому пленумі Закарпатського обкому КП України, що відбувся 25 грудня 1956 р. На ранковому засіданні Бюро обкому партії слухали питання: «Про підсумки роботи колгоспів, МТС і радгоспів у 1956 році і завдання по одержанню високих врожаїв всіх сільськогосподарських культур і підвищенню продуктивності тваринництва в 1957 році». Доповідав І. Грагонич. Відразу ж, навіть не обговоривши доповідь, секретарем обкому партії М. Повзиком був зачитаний лист ЦК КПРС «Про посилення політичної роботи партійних організацій в масах і присікання вилазок антирадянських, ворожих елементів» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2776, арк. 2].

Наприкінці пленуму редактор обласної газети «Закарпатська правда» О. Шабалін зачитав проект постанови «Про лист ЦК КПРС до партійних організацій «Про посилення політичної роботи партійних організацій в масах і присікання вилазок антирадянських, ворожих елементів» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2776, арк. 4].

Виступаючи на третьому пленумі Закарпатського обкому КП України 25 грудня 1956 р. секретар обкому партії Ю. Ільницький відреагував на закритий лист Центрального комітету компартії від 19 грудня 1956 р. в якому йшлося про покращення «ідеологічної роботи серед населення області і в підвищенні пильності комуністів». Промовець відзначив, що районні комітети партії та особливо секретарі райкомів партії мало приділяють уваги ідеологічній роботі серед населення – майже не виступають з лекціями, доповідями, не проводять бесід серед населення тощо. Як зразок вказував: «Чому б не можна секретарю райкому партії поїхати на лісосадільницю до лісорубів, в бригаду до колгоспників і прочитати їм лекцію чи доповідь, чи провести живу бесіду, розповісти про угорські події, про імперіалістичну агресію в Єгипті і інші теми. Цим самим ми внесли б ясність в ці питання, які окремі товариші невірні розуміють» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2774, арк. 59].

Відзначав доповідач, що особливо погано стоїть справа з проведенням ідеологічної роботи серед угорського і румунського населення: «Коли посилаємо керівні кадри в район, де є угорське населення, то вони запевняють, що володіють угорською мовою, а коли запитуєш, чому не читають лекції та доповіді то вони мотивують тим, що не знають угорської мови» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2774, арк. 59].

Як докір наводилося, що в Берегівському районі окремі «товариші» – секретар райкому партії Бубряк, голова райвиконкому Щадей, завідувач відділом пропаганди і агітації райкому Петканич та ін. працівники райкому і райвиконкому володіють угорською мовою, але жоден з них не виступив перед населенням з лекцією чи доповіддю. Не ліпшим було становище в Ужгородському, Мукачівському і Виноградівському районах. Під критику потрапили й секретарі Рахівського і Тячівського райкомів партії (Стенчук і Бринзей) за слабку ідеологічну роботу серед румунського населення.

Окремо згадано «угорські події». Вказувалось, що

в Закарпатській області «мали місце факти... неправильного реагування не тільки серед безпартійних, але й серед окремих комуністів. Відзначалося, що «райкоми партії до цього часу (пройшло понад місяць від подій – авт.) не розібралися з цими комуністами і не зробили належних організаційних висновків» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2774, арк. 59–60].

Як приклад наводилося, що «комуніст – головний лікар Берегівської районної лікарні тов. Шомоді на партзборах виступив з антипартійною промовою. Він говорив, що наша партія після XX з'їзду стала меншовицькою, що ми зараз йдемо по тій лінії, яку пропонували Мартов і Троцький. Але партійні збори не дали належної відсічі цій антипартійній заяві й райком партії до сьогоднішнього дня не розібрався з цим комуністом». Другий приклад, який наводився – «під час угорських подій редактор Ужгородської районної газети тов. Нямецук також проявив себе не по-партійному. Але Ужгородський райком /секретар тов. Тарахонич/ до цього часу не обговорив поведінку цього комуніста ні на партійних зборах партійної організації, ні на бюро райкому партії» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2774, арк. 60].

Секретарям райкомів партії ставилося завдання «зробити належні висновки з закритого листа Центрального Комітету партії», а також «підвищити пильність серед всіх слоїв населення, використавши для цього передвиборчу кампанію в місцеві Ради депутатів трудящих з таким розрахунком, щоб всякими формами ідеологічної роботи охопити всі верстви населення» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2774, арк. 60].

Секретар обкому партії «тов. Ваш І.М.» також висловився з приводу листа ЦК КПРС «Про посилення політичної роботи партійних організацій в масах і припинення вилазок антирадянських, ворожих елементів». Виступав російською мовою: «Всім відомо, що події в Єгипті, Угорщині посилюють напруженість у міжнародних відносинах. Розгул імперіалістичної реакції проти комуністичних партій, інтервенція в Єгипті, заколот фашистських банд в Угорщині – все це ланки єдиної імперіалістичної змови проти сил миру, демократії та соціалізму. Ми знаємо що це справа рук міжнародного імперіалізму, очолюваного імперіалістами США» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2774, арк. 88]. Це був класичний виступ ідеологічно підкованого чиновника, який виголошував завчені речення та гасла:

1) звинувачення імперіалістів – «...розрахунки агресивних кругів імперіалізму один за одним ганебно провалились...», «...ганебно провалилась і контрреволюційна авантюра міжнародного імперіалізму в Угорщині...», «...використавши помилки попереднього керівництва Угорщини, дії внутрішньої угорської контрреволюції, міжнародний імперіалізм зробив спробу скинути народно-демократичний режим в Угорщині і відновити Хортистський, фашистський режим...» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2774, арк. 88];

2) радянська допомога – «...в критичну хвилину, на прохання Угорського Револуційного Робітничо-Селянського Уряду на допомогу трудящим Угорщини прийшла Радянська армія, яка допомогла трудящим

Угорщини швидко придушити контрреволюційний заколот і тим самим перегородити шлях фашизму і війні...», «...питання надання допомоги Червоною Армією трудящим Угорщини узгоджувався Радянським керівництвом з усіма урядами соціалістичних країн», «...рішення Радянського Уряду одноставно підтримано всіма комуністичними й робітничими партіями, котрі допомогу Радянського Союзу розглядають як виконання ним інтернаціонального боргу [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2774, арк. 88–89];

3) посилення пильності – «... імперіалісти використовують події в Угорщині, щоб дискредитувати ідеї соціалізму, підірвати довіру трудящих до нашої країни і партії, вбити клин між соціалістичними країнами, внести розлад в міжнародний комуністичний рух. Вони не жаліють засобів та використовують для пропаганди проти Радянського Союзу радіостанції, закидають в соціалістичні країни кулі з підбурювальними листівками, закликаючи до саботажу, повстанню і т.д., закидають шпигунів і диверсантів» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2774, арк. 90].

Отже перед партійною організацією прикордонної області ставилося «відповідальне» завдання – посилити пильність, укріпити партійну дисципліну, корінним чином поліпшити ідеологічну роботу, «дати належну відсіч будь-якому ворожому прояву...» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2774, арк. 90].

Далі партійний чиновник наводить конкретні приклади «нехороших настроїв серед деякої частини людей», які сталися в Закарпатській області під впливом подій в Угорщині. І. Ваш побудував свою доповідь за «класикою жанру»: «Правда, більшість населення угорського й українського трудового народу, колгоспники, робітники вели себе правильно. Але були окремі люди, котрі вели себе не зовсім добре. Адже є ж серед них бувші ув'язнені націоналісти, попи, жандарми, і якщо не вони самі, то наговорювали інших, і окремі з них погрожували комуністам, окремі обурювалися, чому радянські війська увійшли до Угорщини» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2774, арк. 94].

До «нездорових висловлювань серед інтелігенції» називався той факт, що інженер «Закарпатгесбуду» Марке захоплювався хорошою підготовкою справи. Зокрема сказав, що «не жаль, що загине пару тисяч людей, зате іншим буде добре жити». Вчитель Фекете говорив, що «вони – угорці не будуть терпіти соціалістичну систему, вони хочуть добре жити». Він висловився, що у випадку чогось він би підтримав американців. Учитель середньої школи села Середнє, Ужгородського району, Задорожний – син священника, захоплювався тим, що «угорці молодці, вони показали всьому світу, що можна боротись навіть в умовах такого режиму». Він говорив, що «ще повстання може проходити у всіх країнах народної демократії та в Прибалтиці» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2774, арк. 94].

У доповіді вказано на те, що «є і члени партії, котрі вели себе недостойно». Наприклад, кондуктор ст. Чоп Орлеан говорив: «навіщо в Угорщину пішли радянські війська, їм там нічого робити. Нехай би угорці самі вирішували цю проблему». Робітник ст. Мукачево Гутій казав, що «угорці правильно розібралися з

угорськими порядками». Помічник райпрокурора Сваляви Жупан висловився, що «ніколи не очікував від угорців хоробрості і вони мають рацію щодо виводу радянських військ з Угорщини» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2774, арк. 94].

Зафіксовано висловлювання голови артлі «Перемога» м. Мукачево – Дьерці: «нічого дивного в тому немає, що угорці стали бунтівниками, так як вони були пригнобленими». Працівниця ст. Чоп, комсомолка, Єва Дюрюк сказала, що «радянські танки відкрили вогонь по демонстрантам. Якщо би звідти пішли радянські війська, то угорці стали би багатими» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2774, арк. 94–95].

Завершувався виступ теж класичними тезами: 1) «зробити висновки» – «...наскільки правильно і своєчасно ЦК КПРС ставить задачу про пильність, про виховання і боротьбу з всякого роду антипартійними проявами»; 2) «критика правильна» – «...на Пленумі ЦК КП України тов. Кириченко правильно критикував і зробив докір нам за погану роботу в області серед угорського населення, що в обласних і районних організаціях мало працівників угорської національності»; 3) «виправимось» («клянемось», «берем зобов'язання») – «...особливу увагу звернено на посилення ідеологічної роботи. Необхідно виховувати комуністів, комсомольців, інтелігенцію, молодь, всіх трудящих в дусі підвищення пильності, рішучої боротьби з проявами буржуазної ідеології, в дусі відданості нашій партії, великій справі будівництва комунізму...» [ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2774, арк. 95].

Погоджуємось з твердженням Р. Офіцинського про те, що «після придушення збройної фази українського національно-визвольного руху в Закарпатті відкрився мирний «другий фронт». Восени 1956 року в краї десятки окремих осіб і невеликих груп виявили симпатії до революційних подій в Угорщині. Частина симпатиків засудили до позбавлення волі, а з іншими провели «профілактичну роботу» у сільських відділеннях і районних відділах міністерства внутрішніх справ і Комітету державної безпеки. Із цим легко впоралися, оскільки на опозиціонерів навів страх візуальний образ непереможної сили. Закарпаття наводнили радянські війська, котрі перекидалися в Угорщину на придушення революції. Вони взяли під щільний контроль державний кордон і прикордонні села [Офіцинський, 2010, с. 265].

Висновки. Закарпатська область, як прикордонна до Угорщини територія, у подіях 1956 року відіграла чималу роль. Через Закарпаття відбулося перекидання радянських військ для «придушення контрреволюційного заколоту». До Ужгородської в'язниці звозили заарештованих учасників революції. В Ужгороді постійно знаходився другий секретар ЦК КПУ Микола Підгорний. Поблизу обласного центру працювала радянська радіостанція, що транслювала передачі на Угорщину. Погоджуємось також з думкою О. Пагірі, що на «угорському пограниччі республіки вплив «жовтня 1956 р.» був найдовший і найпомітніший, що простежується за різними проявами антикомуністичного спротиву...». Революційні події в Угорщині з розумінням і співчуттям сприйняло в першу чергу угорське населення краю. Українське

населення Закарпаття, особливо молодь, також висловлювали свої симпатії до визвольних та анти-комуністичних прагнень угорських революціонерів.

Проаналізувавши фонди Державного архіву Закарпатської області відзначаємо, що радянській владі, посередництвом органів державної безпеки, вдалося нейтралізувати вплив подій в Угорщині на Закарпаття. Обласне компартійне керівництво вживало заходів для уникнення подібних ситуацій в

майбутньому. Закарпатські комуністи відстежували ситуацію, відправляли «Інформації» про реагування населення Закарпатської області на події в Угорщині до ЦК КПУ. Події в Угорщині обговорювались на III пленумі Закарпатського обкому компартії (25 грудня 1956 р.). Справи ДАЗО, попри «чистки» архіву на початку 1990-х років, все ж дозволяють простежити настрої населення краю, спричинені подіями в Угорщині 1956 р., та реакцію влади на них.

Список використаних джерел

Бажан, О., 2007. Політичні репресії в Україні під час Угорської революції 1956 р., *Історія України. Маловідомі імена, події, факти (Збірник статей)*, Вип. 34, с. 289–298.

Бажан, О., 2007а. Реакція українського суспільства на події 1956 року в Угорщині, *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. Вип. 18. Ціна свободи й незалежності: трансформація політичних систем в країнах Центральної та Південно-Східної Європи до та після 1989 – 1991 рр. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Ужгород, с. 32–38.

Бажан, О., 2008. Угорська революція 1956 р. та її наслідки для України, *Науковий вісник Дипломатичної академії України*, Вип. 14, Київ, с. 274–277.

Бажан, О., 2015. Ставлення українського соціуму до Угорської революції 1956 року, *Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба: Колективна монографія / Відп. ред. В. М. Даниленко; ред.-упоряд. Н. О. Лаас*. Київ: Інститут історії України НАН України, с. 298–307.

Бажан, О., 2017. Угорська революція 1956 року та протестний рух в Україні, *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*, Вип. 26, с. 516–524.

Букет, Є., 2023. Аналогії війн: Угорська революція vs російсько-українська війна. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/05/19/analogyi-vijn-ugorska-revolucziya-vs-rosijsko-ukrayinska-vijna/>. (дата візиту: 09.02.2025).

Вароді, Н., 2021. Відзеркалення теми революції 1956 р. в Угорщині у закарпатських газетах того часу. *Сторінки історії*, (53). <https://doi.org/10.20535/2307-5244.53.2021.248559>. (дата візиту: 12.03.2025).

Відгос, 2022: Угорська революція 1956 року та українське суспільство у документах КГБ / Ред. кол.: І. Лях, М. Барат, А. Моргун; Упоряд.: А. Когут, Г.-Бе. Чех, О. Пагіря, І. Лях, М. Барат. Гадузевий державний архів Служби безпеки України; Історичний архів Служби державної безпеки – Будапешт, Київ; Будапешт, 904 с.

Віднянський, С., 2017. Угорська революція 1956 року в українській історіографії та мемуаристиці, *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*, Вип. 26, с. 455–464.

Гаврош, О., 2022. Росія копіює СРСР: чому Будапешт забув про 1956 рік? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/uhorska-revoluutsiya-1956-rosiya-orban/31827490.html>. (дата візиту: 09.02.2025).

Гордійчук, С., 2015. Політичні репресії на Закарпатті у 1944 – 1991 рр. : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 – історія України, Ужгород, 234 с.

Державний архів Закарпатської області (ДАЗО), ф. 1, оп. 1, спр. 2774: *Стенограма третього пленуму Закарпатського обкому КП України* (укр. екз.). 25.12.1956, на 97+1 арк.

ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2776: *Протокол № 3 пленуму Закарпатського обкому КП України*. 25.12.1956, на 15 арк.

ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2780 «а»: *Протоколи №№ 7-10, 12, 15-19 засідань секретаріату обкому Закарпатського КП України з додатками до них*. 19.03.1956-28.12.1956, на 65 арк.

ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2790: *Протокол № 29, 30, 31, 32 засідання бюро Закарпатського обкому КП України з додатками до них*. 27.11.1956-20.12.1956, на 124+4 арк.

ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2804: *Інформації, довідки відділу партійних органів міськкомів, райкомів органів КДБ про поведінку окремих комуністів, негативних висловлюваннях окремих громадян в зв'язку з подіями в Угорщині*. 06.11.1956-22.11.1956, на 40 арк. Вибуло: 10.10.1990.

ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2816: *Інформації обкома ЦК компартії України про реагування населення області на події в Угорщині і в Сигеті*. Жовтень 1956-15.11.1956, на 16 арк.

ДАЗО, ф. 1, оп. 1, спр. 2818: *Інформації обома партії ЦК Компартії України з питань роботи шкіл, про відкриття в м. Ужгороді медичного інституту, про соціалістичні перетворення в с. Бобовище і Керецьки*. Січень-грудень 1956, на 36 арк.

Капітан, Л., 2014. Події 1956 р. в Угорщині: відлуння у радянському Закарпатті, *Вісник Черкаського університету*, № 9 (302), с. 126–131.

Каретніков, І., 2016. Як населення Донбасу реагувало на події угорської революції 1956. URL: <https://old.uinp.gov.ua/news/yak-naselennya-donbasu-reaguvalo-na-podii-ugorskoj-revoluutsii-1956>. (дата візиту: 27.02.2025).

Каретніков, І., 2017. Реагування населення Донбасу на події Угорської революції 1956 року, *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*, Вип. 26, с. 525–528.

Когут А. Передмова, *Відгос...*, с. 8–13 / 14–20.

Король, І., Лабунець, Н., 1999. Угорська революція 1956 року: еволюція оцінок, *Науковий вісник Ужгородського державного університету : серія: Історія / редкол.: І. Ф. Король (гол. ред.), Д. Д. Данилюк, М. В. Олашин та ін.* Ужгород: Во В. Падяка, вип. 4: Доповіді 53-ї підсумкової наукової конференції професорсько-викладацького складу УЖДУ, присвяченої 75-й річниці з дня народження професора, доктора історичних наук Якова Ісаковича Штернберга (1924 – 1992), с. 125–130.

Король, І., 2003. *Угорська революція 1956 року. Початок краху прорадянських тоталітарних режимів*. 2 вид., без змін, Ужгород: Видавництво В. Падяка, 200 с.

Матяш, І., 2017. Архівні джерела до історії Угорської революції 1956 року в Україні, *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*, Вип. 26, с. 465–473.

Міщанин, В., 2023. Відгомін «Празької весни» 1968 року на Закарпатті: за матеріалами Державного архіву Закарпатської області, *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія / М-во освіти і науки України; Держ. вищ. навч. заклад «Ужгород. нац. ун-т», Ф-т історії та міжнародних відносин; [Редкол.: Ю. В. Данилець (головний редактор) та ін.]*, Ужгород:

Вид-во УжНУ «Говерла», вип. 2 (49), с. 49–56. DOI: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.2\(49\).2023.290396](https://doi.org/10.24144/2523-4498.2(49).2023.290396)

Офіцинський, Р., 2010. Альтернатива. Опозиційний рух. Закарпаття 1919 – 2009 років: історія, політика, культура / українськомовний варіант українсько-угорського видання / Під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець; [Редколег. Ю. Остапець, Р. Офіцинський, Л. Сорко, М. Токар, С. Черничко; Відп. за вип. М. Токар], Ужгород: Видавництво «Ліра», с. 262–267.

Офіцинський, Р., 2016. Закарпатське відлуння Угорської революції. URL: <https://chas-z.com.ua/news/32421>. (дата візиту: 09.02.2025).

Пагіря, О., 2021. «Я би бив їх – комуністів»: Як українці реагували на угорську революцію 1956 року. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/ia-bi-biv-yikh-komunistiv-iak-ukrayintsi-reaguvali-na-ugorsku-revolutsiiu-1956-roku/>. (дата візиту: 25.02.2025).

Пагіря, О., 2022. Відголос: Угорська революція 1956 року та українське суспільство крізь призму документів КДБ / Visszhang: az 1956-os magyar forradalom és az ukrán társadalom a szovjet állambiztonság dokumentumainak tükrében, *Відголос...*, с. 21–89 / 91–160.

Пивоваров, С., 2024. Угорський прем'єр Орбан заграє з Путіним і критикує Україну. Він забув, як Кремль руйнував Будапешт і вбивав тисячі угорців під приводом «боротьби з фашистами»? Нагадуємо – це було 68 років тому. URL: <https://babel.ua/texts/99894-ugorskiy-prem-yer-orban-zagraye-z-putinim-i-kritikuye-ukrajinu-vin-zabuv-yak-kreml-ruynuvav-budapesht-i-vbivav-tisyachi-ugorciv-pid-privodom-borotbi-z-fashistami-nagadyemo-ce-bulo-67-rokiv-tomu>. (дата візиту: 09.02.2025).

Шевцова, С., 2021. Угорщина 1956-го. Нерівний бій з радянським Голіафом під аплодисменти Європи. 22.10.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3337099-ugorsina-1956go-nerivnij-bij-z-radanskim-goliafom-pid-aplodismenti-evropi.html>. (дата візиту: 09.02.2025).

References

Bazhan, O., 2007. Politychni represiyi v Ukraini pid chas Uhors'koyi revolyutsiyi 1956 r. [Political repressions in Ukraine during the Hungarian Revolution of 1956.], *Istoriya Ukrainy. Malovidomi imena, podiyi, fakty* (Zbirnyk statey). Vyp. 34, s. 289–298. (in Ukrainian).

Bazhan, O., 2007a. Reaktsiya ukraïns'koho suspil'stva na podiyi 1956 roku v Uhorshchyni [The reaction of Ukrainian society to the events of 1956 in Hungary], *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu*. Seriya: Istoriya. Vyp. 18, Uzhhorod, s. 32–38. (in Ukrainian).

Bazhan, O., 2008. Uhors'ka revolyutsiya 1956 r. ta yiyi naslidky dlya Ukrainy [The Hungarian Revolution of 1956 and its Consequences for Ukraine], *Naukovyy visnyk Diplomatychnoyi akademiyi Ukrainy*. Vyp. 14, Kyiv, s. 274–277. (in Ukrainian).

Bazhan, O., 2015. Stavlenya ukraïns'koho sotsiumu do Uhors'koyi revolyutsiyi 1956 roku [The attitude of Ukrainian society to the Hungarian revolution of 1956], *Sotsial'ni transformatsiyi v Ukraini: pizniy stalinizm i khrushchovs'ka doba: Kolektyvna monohrafiya / Vidp. red. V. M. Danylenko; red.-uporyad. N. O. Laas*. Kyiv: Instytut istoriyi Ukrainy NAN Ukrainy, s. 298–307. (in Ukrainian).

Bazhan, O., 2017. Uhors'ka revolyutsiya 1956 roku ta protestnyy rukh v Ukraini [The Hungarian Revolution of 1956 and the Protest Movement in Ukraine], *Mizhnarodni zv'yazky Ukrainy: naukovy poshuky i znakhidky*. Vyp. 26, s. 516–524. (in Ukrainian).

Buket, YE., 2023. Analohiyi viyn: Uhors'ka revolyutsiya vs rosiys'ko-ukraïns'ka viyna [Analogies of wars: Hungarian revolution vs Russian-Ukrainian war]. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/05/19/analohiyi-viyn-ugorska-revolycuziya-vs-rosijsko-ukraïnska-vijna/>. (in Ukrainian).

Vidholos, 2022: Uhors'ka revolyutsiya 1956 roku ta ukraïns'ke suspil'stvo u dokumentakh KGB / Visszhang: Az 1956-os magyar forradalom és az ukrán társadalom a KGB dokumentumainak tükrében [Echo: The Hungarian Revolution of 1956 and Ukrainian Society in KGB Documents] / Red. kol.: I. Lyabakh, M. Barat, A. Morhun; Uporyad.: A. Kohut, H.-Be. Chekh, O. Pahrya, I. Lyabakh, M. Barat. Haluzevyy derzhavnyy arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy; Istorychnyy arkhiv Sluzhby derzhavnoyi bezpeky – Budapesht. Kyiv; Budapesht, 904 s. (in Ukrainian; in Hungarian).

Vidnyans'kyi, S., 2017. Uhors'ka revolyutsiya 1956 roku v ukraïns'koyi istoriografiyi ta memuarystytsi [The Hungarian Revolution of 1956 in Ukrainian Historiography and Memoirs], *Mizhnarodni zv'yazky Ukrainy: naukovy poshuky i znakhidky*. Vyp. 26, s. 455–464. (in Ukrainian).

Havrosh, O., 2022. Rosiya kopiyuye SRSR: chomu Budapesht zabuv pro 1956 rik? [Russia copies the USSR: why did Budapest forget about 1956?]. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/uhorska-revolycuziya-1956-rosiya-orban/31827490.html>. (in Ukrainian).

Hordiychuk, S., 2015. Politychni represiyi na Zakarpatti u 1944–1991 rr. [Political repressions in Transcarpathia in 1944–1991]: dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.01 – istoriya Ukrainy. Uzhhorod, 234 s. (in Ukrainian).

Derzhavnyy arkhiv Zakarpats'koyi oblasti (DAZO) [State Archives of the Transcarpathian Region], f. 1, op. 1, spr. 2774, na 97+1 ark.

DAZO, f. 1, op. 1, spr. 2776, na 15 ark.

DAZO, f. 1, op. 1, spr. 2780 «а», na 65 ark.

DAZO, f. 1, op. 1, spr. 2790, na 124+4 ark.

DAZO, f. 1, op. 1, spr. 2804, na 40 ark. Retired: 10/10/1990.

DAZO, f. 1, op. 1, spr. 2816, na 16 ark.

DAZO, f. 1, op. 1, spr. 2818, na 36 ark.

Kapitan, L., 2014. Podiyi 1956 r. v Uhorshchyni: vidlunnya u radyans'komu Zakarpatti [The events of 1956 in Hungary: echoes in Soviet Transcarpathia]. *Visnyk Cherkas'koho universytetu*. № 9 (302), s. 126–131. (in Ukrainian).

Karetnikov, I., 2016. Yak naseleennya Donbasu reahuvalo na podiyi uhors'koyi revolyutsiyi 1956 [How the population of Donbas reacted to the events of the Hungarian revolution of 1956]. URL: <https://old.uinp.gov.ua/news/yak-naseleennya-donbasu-reaguvalo-napodii-ugorsko-revolycuzii-1956>. (in Ukrainian).

Karetnikov, I., 2017. Reahuvannya naseleennya Donbasu na podiyi Uhors'koyi revolyutsiyi 1956 roku [Reaction of the Donbas population to the events of the Hungarian Revolution of 1956]. *Mizhnarodni zv'yazky Ukrainy: naukovy poshuky i znakhidky*. Vyp. 26, s. 525–528. (in Ukrainian).

Kohut, A. 2022. Peredmova [Foreword]. *Vidholos... [Echo...]*, s. 8–13 / 14–20. (in Ukrainian; in Hungarian).

Korol', I., Labunets', N., 1999. Uhors'ka revolyutsiya 1956 roku: evolyutsiya otsinok [The Hungarian Revolution of 1956: the Evolution of Assessments]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho derzhavnoho universytetu : seriya: Istoriya / redkol.: I. F. Korol' (hol.*

red.), D. D. Danylyuk, M. V. Olashyn ta in. Uzhhorod : V-vo V. Padyaka, vyp. 4: Dopovidi 53-yi pidsumkovoyi naukovoyi konferentsiyi profesor's'ko-vykladats'koho skladu UzhDU, prysvyachenoyi 75-iy richnytsi z dnya narodzhennya profesora, doktora istorychnykh nauk Yakova Isakovycha Shternberha (1924-1992), s. 125–130. (in Ukrainian).

Korol', I., 2003. Uhors'ka revolyutsiya 1956 roku. Pochatok krakhu proradyans'kykh totalitarnykh rezhymiv [The Hungarian Revolution of 1956. The Beginning of the Collapse of Pro-Soviet Totalitarian Regimes]. 2 vyd., bez zmin. Uzhhorod: Vydavnytstvo V. Padyaka, 200 s. (in Ukrainian).

Matyash, I., 2017. Arkhivni dzherela do istoriyi Uhors'koyi revolyutsiyi 1956 roku v Ukraini [Archival sources for the history of the Hungarian Revolution of 1956 in Ukraine]. Mizhnarodni zv'yazky Ukrainy: naukovy poshuky i znakhidky. Vyp. 26, s. 465–473. (in Ukrainian).

Mishchanyin, V., 2023. Vidhomin «Praz'koyi vesny» 1968 roku na Zakarpatti: za materialamy Derzhavnogo arkhivu Zakarpat's'koyi oblasti [Echoes of the 1968 “Prague Spring” in Transcarpathia: based on materials from the State Archives of the Transcarpathian Region], *Scientific Herald of Uzhhorod University. Series: History* / redkol.: Yu. Danylets' (holov. red.), I. Prokhnenko, M. Babich ta in, Uzhhorod: Hoverla, vyp. 2 (49), s. 49–56.

Ofitsyn's'kyi, R., 2010. Al'ternatyva. Opozytsiynny rukh [Alternative. Opposition movement]. *Zakarpattya 1919 – 2009 rokiv: istoriya, polityka, kul'tura* / ukrainomovnyy variant ukraïns'ko-uhors'koho vydannya / Pid red. M. Vehesha, CH. Fedynets'; [Redkoleh. YU. Ostapets', R. Ofitsyn's'kyi, L. Sorko, M. Tokar, S. Chernychko; Vidp. za vyp. M. Tokar]. Uzhhorod: Vydavnytstvo «Lira», s. 262–267. (in Ukrainian).

Ofitsyn's'kyi, R., 2016. Zakarpat-s'ke vidlunnya Uhors'koyi revolyutsiyi [Transcarpathian echo of the Hungarian revolution]. URL: <https://chas-z.com.ua/news/32421>. (in Ukrainian).

Pahiryia, O., 2021. «Ya by byv yikh – komunistiv»: Yak ukraïntsi reahuvaly na uhors'ku revolyutsiyu 1956 roku [“I would beat them – the communists”: How Ukrainians reacted to the Hungarian revolution of 1956]. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/ia-bi-biv-yikh-komunistiv-ïak-ukraïntsi-reaguvali-na-ugorsku-revoliutsiiu-1956-roku/>. (in Ukrainian).

Pahiryia, O., 2022. Vidholos: Uhors'ka revolyutsiya 1956 roku ta ukraïns'ke suspil'stvo u dokumentakh KGB / Visszhang: Az 1956-os magyar forradalom és az ukrán társadalom a KGB dokumentumainak tükrében. *Vidholos... [Echo...]*, s. 21–89 / 91–160. (in Ukrainian; in Hungarian).

Pyvovarov, S., 2024. Uhors'kyi prem'yer Orban zahraye z Putynym i krytykuye Ukrainu. Vin zabuv, yak Kreml' ruynuvav Budapesht i vbyvav tysyachi uhortsiv pid pryvodom «borot'by z fashystamy»? Nahaduyemo – tse bulo 68 rokiv tomu [Hungarian Prime Minister Orban flirts with Putin and criticizes Ukraine. Has he forgotten how the Kremlin destroyed Budapest and killed thousands of Hungarians under the pretext of “fighting the fascists”? Let us remind you – it was 68 years ago]. URL: <https://babel.ua/texts/99894-ugorskiy-prem-ïer-orban-zagraïe-z-putinim-i-krytykuye-ukraïnu-vin-zabuv-yak-kreml-ruynuvav-budapesht-i-vbyvav-tisyachi-ugorciv-pid-privodom-borotbi-z-fashistami-nagaduyemo-ce-bulo-67-rokiv-tomu>. (in Ukrainian).

Shevtsova, S., 2021. Uhorshchyna 1956-ho. Nerivnyy biy z radyans'kym Holiafom pid aplodysmenty Yevropy [Hungary in 1956. An Unequal Battle with the Soviet Goliath to the Applause of Europe]. 22.10.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3337099-ugorsina-1956go-nerivnij-bij-z-radanskim-goliafom-pid-aplodismenti-evropi.html>. (in Ukrainian).

Vasyl Mishchanyin

Doctor of History, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Modern History of Ukraine and foreign countries,
SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod

Andriy Melnyk

Post-graduate student of the Department of Modern History of Ukraine and foreign countries,
SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod

THE 1956 HUNGARIAN REVOLUTION IN THE DOCUMENTS OF THE STATE ARCHIVE OF TRANSCARPATHIAN REGION: THE RESPONSE OF LOCAL AUTHORITIES AND SOCIETY

This article highlights the key aspects of the 1956 Hungarian Revolution and its reverberations in the Zakarpattia region. As a territory bordering Hungary, Transcarpathian played a significant role in the events of 1956. It was from Transcarpathian that Soviet troops were deployed to «suppress the counter-revolutionary uprising». In particular, the rifle corps of the Carpathian Military District, consisting of one rifle and one mechanized division, began their incursion into Hungary on October 24, 1956, advancing along the Chop–Berehove–Vylok axis with the aim of seizing the Hungarian cities of Debrecen, Jászberény, and Szolnok. Around 800 arrested participants in the revolution were transferred to and held in the Uzhhorod prison for several months. The second secretary of the Central Committee of the Communist Party of Ukraine, Mykola Podgorny, was stationed in Uzhhorod during this period. Near the regional capital, in the village of Korytnyany, a powerful radio station was rapidly set up, broadcasting programs throughout Hungary. It is believed that from this location, the new Hungarian leader, János Kádár, addressed his compatriots, calling for an end to the fratricide. Support for the revolutionary events in Hungary was most evident among the Hungarian national minority in Transcarpathian. Ethnic Hungarians in the region sympathized deeply with the developments in their «historical homeland». As columns of Soviet military equipment moved toward Hungary through the region, protest groups began to form in Berehove, Vynohradiv, and Uzhhorod, particularly among the intelligentsia and students. These groups, using moderate means, voiced opposition to Soviet aggression and sought to inform the population about the events in Hungary. Ukrainian residents of Transcarpathian, especially the youth, also expressed support for the Hungarian revolutionaries' aspirations for liberation and their anti-communist stance. Through the efforts of the state security services, the Soviet

authorities succeeded in neutralizing the influence of the Hungarian events on Transcarpathian. At the same time, regional leadership employed all available means to prevent similar occurrences in the future. Throughout and following the revolution, the Communist Party remained active. Documents from the State Archive of Transcarpathian Region indicate that the authorities continuously monitored the situation and regularly sent «Information» reports to the Central Committee of the Communist Party of Ukraine, detailing the population's response to the events in Hungary. The situation in Hungary was also discussed at the highest regional party forum—the third plenary session of the Transcarpathian Regional Committee of the Communist Party—held on December 25, 1956. Despite archival “purges” in the early 1990s, materials in the State Archive still allow researchers to trace the public mood in the region during the 1956 Hungarian events and to study the local authorities' response, particularly regarding the intensification of efforts directed at the Hungarian national minority in the region.

Keywords: *Hungary, Hungarian People's Republic, 1956 Hungarian Revolution, Transcarpathian, Soviet authority, population, Communist Party of Ukraine, State Archive of Transcarpathian Region.*

Надійшла до редакції / Received: 12.04.2025

Схвалено до друку / Accepted: 06.05.2025